

ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОЇ ШКОЛИ ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ

*Наука – это призвание и служение, а не служба
Н. Винер*

Проведена систематизація наукових досліджень в галузі економічного аналізу шляхом змістовного вивчення докторських дисертацій українських вчених, визначення основних етапів розвитку аналітичної науки на підставі проблем та шляхів їх вирішення, розкритих у докторських дисертаціях, захищених протягом 1971-2006 рр.

Постановка проблеми. Наукові товариства як особлива структура в науці утворюються із вчених з відповідною науковою спеціалізацією. Однією із форм наукових товариств є наукові школи. Наука може розвиватися лише за належних обставин і, насамперед, за наявності вчених, які присвятили себе вивченню і розробці цієї науки.

Існують різні підходи до тлумачення поняття “наука”. У широкому розумінні наука означає історично сформовану форму людської діяльності, а саме отримання нового, раніше нікому невідомого, достовірного знання. При цьому, як правило, виходять з трьох позицій, розуміючи науку як: 1) складний процес отримання нового знання; 2) результат такого процесу – система знань (про об’єктивні закони розвитку природи і суспільства), форма суспільної свідомості. Зауважимо, що поняття система знань означає не просто сумування отриманих знань, а їх об’єднання у цілісну, органічну, таку, що розвивається, систему; 3) певний вид суспільного розподілу праці, наукова діяльність, певний соціальний інститут з відповідною інфраструктурою (організація, вчені та їх професійні об’єднання, ресурси, система наукової інформації тощо); 4) практичне використання результатів пізнавальної діяльності, наука як продуктивна сила суспільства, ключовий фактор його розвитку.

Наука визначається суспільним буттям, умовами та потребами матеріального і духовного розвитку людства, впливає на всі сфери життя і діяльності суспільства, проявляється як форма суспільної свідомості. Звичайно, наука має відповідне суспільне значення: пізнавальний ефект науки встановлюється за достовірністю наукового знання, що дає інформацію про властивості й закони розвитку матерії; технічний ефект науки є результатом застосування відкритих законів; економічний ефект науки є результатом заощадження суспільної праці.

Одним із результатів наукової діяльності, засобом розвитку науки є докторська дисертація. Напевне, тематика докторських досліджень найбільш яскраво демонструє актуальні проблеми в науці і практичній діяльності, саме того періоду, який вивчається.

Відповідно до п. 12 “Порядку присудження наукових ступенів та присвоєння вчених звань” докторська дисертація повинна містити раніше не захищені наукові положення та отримані автором нові науково обґрунтовані результати у певній галузі науки, які у сукупності розв’язують важливу наукову або науково-прикладну проблему [13]. Ключове поняття дисертації – проблема. За філософськими словниками, весь хід наукового пізнання – це перехід від постановки проблем до їх рішення, що супроводжується виникненням нових проблем. Разом з тим, ми підтримуємо думку, що дійсно наукове рішення проблеми повинно породжувати нові, ще більші проблеми, що свідчить про невичерпність науки і наукового пізнання.

Дисертація – виконана особисто здобувачем у письмовому вигляді наукова кваліфікаційна робота, на підставі захисту якої йому присуджується науковий ступінь кандидата або доктора наук за певною спеціальністю. Дисертація повинна мати актуальність, новизну, наукову і прикладну значимість. Зауважимо, що дисертація є не просто науковою, а і кваліфікаційною роботою і дисертант повинен продемонструвати у ній як свій науковий вклад, так і свою кваліфікацію.

Кваліфікаційними ознаками дисертації є наступні:

- характер результатів дисертації;
- рівень новизни результатів дисертації;
- цінність результатів дисертації;
- зв’язок теми з плановими дослідженнями;
- рівень впровадження (використання) результатів дисертації, що має прикладне значення;
- рекомендації з розширеного використання результатів дисертації, що має прикладне значення. [15, с. 176-178]

Виходячи з того, що дисертаційна робота є суворо регламентованою науково-кваліфікаційною працею є відповідні вимоги до окремих нормативних розділів. Так, зміст нормативних розділів дисертації має бути наступним:

- мета і завдання дослідження передбачає формулювання головної мети, яка полягає у рішенні основної проблеми дисертації, що забезпечує внесення значимого вкладу в теорію і практику. Конкретний опис суті вирішення проблеми і вкладу, що вноситься у результаті, і є формулюванням головної мети дисертації. У відповідності до основної мети виділяється 5-7 завдань, які необхідно вирішити для досягнення головної мети дослідження. Це або рішення

під проблем, що витікають із загальної проблеми, або завдання аналізу, узагальнення, виявлення, обґрунтування, розробки, оцінки окремих аспектів загальної проблеми, рішення яких призводить до вирішення самої проблеми;

➤ об'єкт дослідження представляє галузь наукових досліджень, в межах якої виявлена і існує проблема, що досліджується. Це система закономірностей, зв'язків, відносин, видів діяльності, в рамках якої зароджується проблема;

➤ предмет дослідження – більш вузький і конкретний. Завдяки його формулюванню в дисертації із загальної системи, що представляє об'єкт дослідження, виділяється частина системи або процес, який протікає в системі, що є безпосереднім предметом дослідження;

➤ наукова новизна. До ознак, що дозволяють стверджувати про наукову новизну дисертації, відносяться: 1) постановка нової наукової проблеми, 2) введення нових наукових категорій і понять, що розвивають уявлення про дану галузь знань; 3) розкриття нових закономірностей протікання суспільних процесів; 4) застосування нових методів, інструментів, апарату дослідження; 5) розробка і наукове обґрунтування пропозицій про оновлення об'єктів, процесів і технологій, що використовуються в економіці та управлінні; 6) розвиток наукових уявлень про навколишній світ, природу, суспільство.

Перед тим, як проводити наукові дослідження за обраною тематикою необхідним є вивчення вже існуючого доробку, підходів до вирішення проблем на різних етапах еволюції, розвитку ідей, методів, категорій науки. Напевне, для тих, хто виконує докторські дисертації цікавим буде дослідження наукового доробку в частині докторських дисертацій відомих вчених-аналітиків, представників національної аналітичної наукової школи.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Існують різноманітні публікації, що діляться на офіційні нормативні, регламентуючі документи та рекомендації та поради спеціалістів про те як необхідно діяти, щоб досягнути поставленої мети – написати та захистити дисертаційну роботу. Офіційні документи містять вимоги до дисертацій, встановлюють правила оформлення та представлення дисертаційних робіт до захисту, порядок їх проходження та захисту.

Питання ж розвитку економічного аналізу розглядаються в працях багатьох вчених (С.Б. Барнгольц, Ф.Ф. Бутинець, І.П. Житної, В.В. Ковальова, І.Д. Лазаришиної, М.В. Мельник, Л.А. Лахтіонової, Є.В. Мниха, О.В. Олійник, Г.В. Савицької). Систематизація тематики докторських дисертацій українських вчених відповідно до наукової спеціальності “Бухгалтерський облік, аналіз та аудит” проведена у монографічному дослідженні Н.М. Малюги [11, с. 105-113]. Разом з тим, детальне вивчення наукового доробку в частині докторських дисертацій відомих вчених-аналітиків, представників національної аналітичної наукової школи не здійснювалось.

Цікавим є той факт, що раніше на сторінках журналу “Бухгалтерський учет” (щомісячний теоретичний і науково-практичний журнал, видається з грудня 1937 р.) в межах постійно діючої рубрики “Наукове життя” проводився детальний огляд затверджених дисертацій з обліку та аналізу на здобуття наукового ступеня кандидата та доктора економічних наук. Інформація подавалася в розрізі: прізвище та ініціали дисертанта, назва роботи, елементи наукової новизни, впровадження результатів дослідження та їх практичне значення. Таким чином, досягалося ознайомлення широкого кола зацікавлених осіб з найновішими науковими розробками. Можливо варто сьогодні звернути увагу на таку практику минулого?!

Метою дослідження є систематизація наукових досліджень в галузі економічного аналізу шляхом змістовного вивчення докторських дисертацій українських вчених, визначення основних етапів розвитку аналітичної науки на підставі сукупності проблем та шляхів їх вирішення, розкритих у докторських дисертаціях видатних українських вчених, захищених протягом 1971-2006 рр.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проведемо суцільне дослідження докторських дисертацій, захищених українськими вченими за спеціальністю “Бухгалтерський облік, аналіз та аудит” (раніше “Бухгалтерський облік і аналіз господарської діяльності”, “Бухгалтерський облік, контроль та аналіз господарської діяльності”), їх систематизацію за такими напрямками: за роками захисту; за предметом дослідження; за об’єктом дослідження; елементами наукової новизни; галузями, видом діяльності.

Протягом 1971 – 2006 рр. захищено українським вченими 18 докторських дисертацій, які частково або повністю присвячені проблемам економічного аналізу (табл. 1).

Таблиця 1. Тематика докторських дисертацій українських вчених, систематизована за роком захисту

№ з/п	ПІБ	Тема ¹	Рік захисту
1	2	3	4
1.	Чумаченко М.Г.	Проблемы учета и экономического анализа в управлении промышленным производством	1970 р.
2.	Білуха М.Т.	Проблемы учета и экономического анализа на автомобильном транспорте в условиях АСУ	1971 р.
3.	Самборський В.І.	Проблемы экономического анализа в управлении предприятиями и объединениями	1980 р.
4.	Кругляк Б.С.	Проблемы учета и анализа эффективности капитальных вложений и основных фондов в сельском хозяйстве	1982 р.
5.	Житна І.П.	Проблемы экономического анализа основных производственных фондов в промышленности	1985 р.

¹ Тема докторських дисертацій наведена мовою оригіналу

1	2	3	4
6.	Шкарабан С.І.	Оперативный экономический анализ в управлении промышленным производством: методология и организация	1986 р.
7.	Литвин Б.М.	Экономический анализ эффективности строительного производства и резервы его повышения	1986 р.
8.	Гайдуцький П.І.	Контроль и анализ межотраслевой хозяйственной деятельности агропромышленных формирований	1990 р.
9.	Саблук П.Т.	Учет, контроль и анализ в управлении аграрным сектором (методология и организация)	1990 р.
10.	Мних Є.В.	Методология и организация комплексного экономического анализа эффективности использования топливно-энергетических ресурсов в промышленности	1991 р.
11.	Лісецький А.С.	Проблемы повышения экономической эффективности промышленного птицеводства (информационно-аналитический аспект)	1992 р.
12.	Фаріон І.Д.	Анализ эффективности использования производственного потенциала в условиях перехода к рыночной экономике	1992 р.
13.	Савчук В.К.	Аналіз господарської діяльності сільськогосподарських підприємств	1996 р.
14.	Примостка Л.О.	Аналіз банківської діяльності: теорія і практика	2002 р.
15.	Крупка Я.Д.	Облік і аналіз інвестиційної діяльності підприємств: методологія та організація	2002 р.
16.	Ковальчук Т.М.	Оперативний економічний аналіз: теорія, методологія, організація	2004 р.
17.	Левицька С.О.	Облік, контроль та аналіз діяльності непідприємницьких організацій	2005 р.
18.	Лазаришина І. Д.	Економічний аналіз: теорія, методологія, практика	2006 р.

З вісімнадцяти наведених дисертацій:

➤ п'ять робіт присвячені *питанням обліку і аналізу*: М.Г. Чумаченко "Проблемы учета и экономического анализа в управлении промышленным производством", 1970 р.; М.Т. Білуха "Проблемы учета и экономического анализа на автомобильном транспорте в условиях АСУ", 1971 р.; Б.С. Кругляк "Проблемы учета и анализа эффективности капитальных вложений и основных фондов в сельском хозяйстве" 1982 р.; А.С. Лісецький "Проблемы повышения экономической эффективности промышленного птицеводства (информационно-аналитический аспект)"², 1992 р., Я.Д. Крупка "Облік і аналіз інвестиційної діяльності підприємств: методологія та організація", 2002 р.;

² Нами дисертація віднесена до цієї групи робіт, виходячи з мети та завдань, які ставить автор. Так, мета дисертаційної роботи полягає у розробці нової концепції комплексного аналізу економічної ефективності промислового птахівництва і пов'язаних з нею питань теорії бухгалтерського обліку на підставі інтеграції його з національним рахівництвом та економічною статистикою. Завдання дослідження: 1) обґрунтування методології обліку та аналізу економічної ефективності формувань птахівництва як багатомірних економічних об'єктів; 2) розробка і реалізація на ПЕОМ інформаційно-обчислювальної системи для рішення практичних завдань підвищення ефективності виробництва

✓ одна докторська дисертація – *питанням контролю та аналізу* - П.І.Гайдуцький “Контроль и анализ межотраслевой хозяйственной деятельности агропромышленных формирований”, 1990 р.;

✓ дві дисертаційні роботи охоплюють *питання обліку, аналізу та контролю* – П.Т. Саблук “Учет, контроль и анализ в управлении аграрным сектором (методология и организация)”, 1990 р., С.О Левицька “Облік, контроль та аналіз діяльності невідприємницьких організацій”, 2005 р.

Відповідно, протягом 35 років захищено десять докторських дисертацій, присвячених безпосередньо *проблемам аналітичної науки*: В.І. Самборський “Проблемы экономического анализа в управлении предприятиями и объединениями”, 1981 р.; І.П. Житна “Проблемы экономического анализа основных производственных фондов в промышленности”, 1985 р.; С.І. Шкарабан “Оперативный экономический анализ в управлении промышленным производством: методология и организация”, 1986 р.; Б.М. Литвин “Экономический анализ эффективности строительного производства и резервы его повышения”, 1986 р.; Є.В Мних “Методология и организация комплексного экономического анализа эффективности использования топливно-энергетических ресурсов в промышленности”, 1991 р.; І.Д. Фаріон “Анализ эффективности использования производственного потенциала в условиях перехода к рыночной экономике”, 1992 р.; В.К. Савчук “Аналіз господарської діяльності сільськогосподарських підприємств”, 1996 р.; Л.О. Примостка “Аналіз банківської діяльності: теорія і практика”, 2002 р.; Т.М. Ковальчук “Оперативний економічний аналіз: теорія, методологія, організація”, 2004 р.; І. Д. Лазаришина “Економічний аналіз: теорія, методологія, практика”, 2006 р.

Звичайно, в різні періоди кількість робіт варіюється (у 70-ті роки – дві роботи, у 80-ті роки – п'ять дисертацій, 90-ті роки – шість дисертаційних робіт, за шість років 21 ст. – п'ять), що певним чином може відображати загальні тенденції розвитку аналітичної науки, підвищення зацікавленості до економічного аналізу як інструменту забезпечення ефективності господарської діяльності підприємств, появою нових аналітичних об'єктів та суб'єктів, розширенням інформаційної бази, зміною суспільно-економічних відносин.

Дев'яності роки 20 століття характеризуються кардинальними змінами в економіці країни, соціально-економічному устрої, зміною пріоритетів, вихідних умов діяльності. Відповідно, відбувається трансформація і економічного аналізу, зміна основних напрямів дослідження, поява нових аналітичних об'єктів і відповідна розробка методик їх аналізу, розширення суб'єктів та інформаційної

бази і т.ін. На початку 90-х років захищені фундаментальні докторські дисертації відомих українських вчених-аналітиків Євгена Володимировича Мниха та Івана Дем'яновича Фаріона. Лише через десять років почала поповнюватися національна школа економічного аналізу новими докторськими дисертаціями, котрі розвивають аналітичну науку в напрямі аналізу банківської діяльності (Л.О. Примостка, 2002 р.), аналізу інвестиційної діяльності (Я.Д. Крупка, 2002 р.), оперативного аналізу (Т.М. Ковальчук, 2004 р.) та теоретико-методологічних засад (І. Д. Лазаришина, 2006 р.)

Характеризуючи проведені дослідження можна виділити наступні напрями:

➤ *загальні проблеми економічного аналізу.* М.Г. Чумаченко у 1970 році започаткував аналітичний напрям вітчизняної наукової школи, працюючи над проблемами обліку та економічного аналізу в промисловості. М.Т. Білуха у 1971 р. вирішує проблеми обліку та економічного аналізу вже в умовах розробки, впровадження та функціонування галузевих (на прикладі підприємств автомобільного транспорту) автоматизованих систем управління. Початок 80-х рр., В.І. Самборський, проводить теоретичне обґрунтування ролі і місця економічного аналізу в управлінні виробництвом, розробку на підставі отриманих теоретичних висновків і узагальнення практики, методології побудови підсистеми економічного аналізу в АСУП, розробку загальних методологічних принципів побудови нових і удосконалення діючих методик економічного аналізу в умовах АСУ. У 1996 році В.К. Савчук захистив докторську дисертацію (дисертацією є підручник) продовжує розвивати науку “економічний аналіз”, розробляє концептуальні напрями удосконалення методології і практики економічного аналізу в умовах формування нових соціально-економічних відносин у суб’єктів аграрної сфери АПК. Наступна докторська дисертація, присвячена загальним теоретико-методологічним питанням розвитку аналітичної науки, захищена у 2006 р. І.Д. Лазаришиною, у якій в якості мети дослідження визначена розробка теоретико-методологічних засад і практичних рекомендацій щодо удосконалення системи економічного аналізу, підпорядкованої ефективному управлінню трансформаційними процесами в економіці України;

➤ *оперативний економічний аналіз* – цей напрям започаткований С.І. Шкарабаном, який захистив докторську дисертацію у 1986 р. з проблем оперативного економічного аналізу в управлінні промисловим виробництвом у розрізі методології та організації. Дослідження продовжено Т.М. Ковальчук, яка у 2004 р. за мету дослідження визначає наступне: з урахуванням досягнень світової та вітчизняної аналітичної науки і використанням досвіду національної практики сформулювати та розвинути найважливіші положення теорії, методології й організації оперативного економічного аналізу (ОЕА) як основи розробки його методик щодо різних видів діяльності підприємства як відкритої соціально-економічної системи;

➤ *ефективності капітальних вкладень та основних фондів.* Дві роботи протягом періоду, який аналізується, присвячені проблемам обліку та аналізу ефективності капітальних вкладень та основних фондів – дисертація Б.С. Кругляка, 1982 р. та виключно економічного аналізу основних фондів – дослідження І.П. Житної, 1985 р. Так, Б.С. Кругляк за мету своєї роботи визначає теоретичне обґрунтування ролі і значення капітальних вкладень і основних фондів у виробництві, розробка методологічних принципів побудови нових і удосконалення діючих методик обліку і звітності, контролю та аналізу в умовах АСУ –радгосп. Інна Павлівна продовжує дослідження проблеми економічного аналізу основних виробничих фондів на різних рівнях управління промисловим виробництвом, розробку теоретичних основ і практичних рекомендацій з подальшого його удосконалення у відповідності з сучасними вимогами інтенсивного розвитку економіки країни;

➤ *ефективність використання паливно-енергетичних ресурсів та виробничого потенціалу.* На початку дев'яностих років захищені фундаментальні докторські дисертації відомих українських вчених-аналітиків Є.В. Мниха (1991 р.) та І.Д. Фаріона (1992 р.). Дослідження Євгена Володимировича направлені на розробку методології комплексного економічного аналізу ефективності використання паливно-енергетичних ресурсів і формування організаційної системи проведення аналітичних робіт з використанням ЕОМ в умовах переходу до ринкового механізму управління паливо-енергоспоживанням. Метою дослідження Івана Дем'яновича обрано розробку методологічних, методичних та організаційних проблем економічного аналізу виробничого потенціалу підприємств промисловості в умовах переходу до ринкових відносин. Цільова спрямованість досліджень вчених яскраво відображає ті зміни які відбулися у соціально-економічній формації держави, необхідність реагування на них представників, насамперед, блоку таких функціональних наук як економічний аналіз, бухгалтерський облік;

➤ *окремі сфери та види діяльності,* а саме економічний аналіз ефективності будівельного виробництва – Б.М. Литвин (1986 р.), аналіз міжгосподарської діяльності агропромислових формувань – П.І. Гайдуцький (1990 р.) та аналіз в управлінні аграрним сектором – П.Т. Саблук (1990 р.), аналіз ефективності промислового птахівництва – А.С. Лісецький (1992 р.), облік і аналіз інвестиційної діяльності – Я.Д. Крупка (2002 р.), аналіз банківської діяльності – Л.О. Примостка (2002 р.), аналіз діяльності непідприємницьких організацій – С.О. Левицька (2005 р.) Мета дисертації А.С. Лісецького полягає у розробці нової концепції комплексного аналізу економічної ефективності промислового птахівництва. Цільова спрямованість дисертаційної роботи Я.Д. Крупки пов'язана з розробкою і обґрунтуванням концептуальних положень, методології, методики та організації

обліку і аналізу інвестиційної діяльності на рівні підприємства, що ґрунтуються на вітчизняних і міжнародних стандартах бухгалтерського обліку, включають побудову теоретичних моделей обліку, аналізу та інформаційного забезпечення, передбачають шляхи їх реалізації на практиці. Л.О. Примостка метою дослідження визначає вдосконалення концептуально-теоретичних засад аналізу банківської діяльності, формування системи аналітичного забезпечення процесу управління в банківських установах України за умов реформування облікової системи із застосуванням національних стандартів та з урахуванням вимог міжнародних стандартів і досвіду розвинених країн. Складовими сукупності завдань дисертаційної роботи С.О. Левицької є такі: розширити та деталізувати методику аналізу діяльності неприбуткових організацій через застосування окремих показників фінансового аналізу, розробити систему результативних показників для аналізу господарської діяльності бюджетних організацій та установ.

Основний приріст в науку у докторській дисертації відображається як її наукова новизна. Так, до ознак, що дозволяють стверджувати про наукову новизну дисертації, відносяться: 1) постановка нової наукової проблеми, 2) введення нових наукових категорій і понять, що розвивають уявлення про дану галузь знань; 3) розкриття нових закономірностей протікання суспільних процесів; 4) застосування нових методів, інструментів, апарату дослідження; 5) розробка і наукове обґрунтування пропозицій про оновлення об'єктів, процесів і технологій, що використовуються в економіці та управлінні; 6) розвиток наукових уявлень про навколишній світ, природу, суспільство.

Систематизуємо елементи наукової новизни, що виділені в авторефератах докторських дисертацій українських вчених-аналітиків, за наступними напрямками³:

1) теорія і методологія економічного аналізу:

➤ *загальні питання.*

Проблеми розвитку економічного аналізу діяльності промислових підприємств у напрямі оптимізації і наукової обґрунтованості управлінських рішень досліджені і вирішені в дисертації М.Г. Чумаченка.

В.І. Самборський розкрив найважливіші напрями удосконалення теорії економічного аналізу при здійсненні функцій управління, розробки і обґрунтування управлінських рішень. У дисертації Б.С. Кругляк як новий напрям у розвитку теорії і практики обліку, звітності та аналізу виділяє сукупність поставлених і досліджених проблем, пов'язаних з обробкою обліково-аналітичної інформації в горизонтальному та вертикальному

³ У розрізах виділених груп інформація наводиться у хронологічному порядку

аспектах. П.І. Гайдуцьким розроблена вихідна теоретико-множинна модель аналізу розвитку міжгалузевої діяльності, визначені показники, методика їх розрахунку, інформаційне забезпечення. У дисертаційній роботі П.Т. Саблука розроблена концепція розвитку обліку, контролю та аналізу господарської діяльності на підставі комплексного підходу до використання їх як функцій в теорії та практиці управління аграрним сектором.

У дослідженні Є.В. Мниха визначено зміст комплексного економічного аналізу (КЕА) ефективності використання паливно-енергетичних ресурсів (ПЄР) (предмет, об'єкти, межі, направленість, блоки аналітичних завдань за видами, формами та цільовою функцією аналізу, сукупність синтетичних та аналітичних показників та їх взаємозв'язок, фактори, що впливають на зміни показників, джерела інформації, принципи та методи рішення аналітичних завдань); обґрунтовані ринкові моделі аналізу використання ПЄР на різних рівнях управління паливно-енергоспоживанням. А.С. Лісецьким визначено характер взаємодії теорії емпіричного аналізу виробничої діяльності формувань АПК і теорії бухгалтерського обліку. І.Д. Фаріон сформулював концепцію і розробив методика аналізу стану, розвитку та використання виробничого потенціалу в умовах ринкових відносин, що ґрунтуються на перевагах прогнозного, багатоваріантного і поточного напрямів його.

У дисертації В.К. Савчука розроблена концепція методології економічного аналізу, як системи, що базується на взаємодії і взаємообумовленості основних елементів життєдіяльності людини, єдності зовнішніх і внутрішніх факторів, соціально-екологічних пріоритетах діяльності суб'єктів господарювання; розроблений стандарт економічного аналізу, яким передбачено визначення об'єктів, показників, факторів, джерел інформації та використання результатів аналізу у менеджменті діяльністю господарюючих суб'єктів

Л.О. Примосткою представлено нове обґрунтування концептуальних засад аналізу банківської діяльності, засноване на принципі оптимізації співвідношення прибутковості і ризиків, визначаючи зміст і спрямованість аналітичного процесу в банку. Т.М. Ковальчук уточнено теоретико-методологічні основи оперативного економічного аналізу, комплексно розглянуто генезис науки "економічний аналіз", місце цієї науки в складі економічних наук, її сутності, змісту, предмета, завдань. Крім того, наведена концептуальна інтерпретація поняття "оперативний економічний аналіз", вперше теоретично обґрунтована типологія його видів. І.Д. Лазаришина вперше обґрунтувала економічний аналіз як систему, яка базується на засадах корисності, що передбачає підбір і оцінку альтернативних методологічних та організаційних підходів при проведенні аналітичної роботи;

➤ *місце та взаємозв'язок з системою управління.*

У дисертації М.Г. Чумаченка визначено роль і місце економічного аналізу у здійсненні всіх функцій управління підприємствами і створенні інформаційної системи управління.

В.І. Самборський вперше дослідив систему найважливіших категорій науки управління у взаємозв'язку з теоретичними основами економічного аналізу, що дало можливість уточнити і розвинути теоретичні положення про роль і місце економічного аналізу в управлінні виробництвом. У дисертації Є.В. Мниха запропонована концепція управління використанням ПЄР в умовах переходу до ринкової економіки на базі інформаційної системи КЄА паливо-енергоспоживання з урахуванням різних рівнів управління. У роботі В.К. Савчука обґрунтована методологія економічного аналізу, як функції діяльності суб'єкта управління в системі менеджменту, яка реалізується через стадії розпізнавання, діагнозу і прогнозу. Т.М. Ковальчук обґрунтовується мета економічного аналізу як функції управління, взаємозв'язки з іншими його функціями, наповненими новим змістом;

➤ *історія науки.*

Т.М. Ковальчук комплексно розглянуто генезис науки “економічний аналіз”. І.Д. Лазаришина вказує на виявлення закономірностей еволюції економічного аналізу, що дало змогу сформулювати тенденції подальшого розвитку його теорії, методології та практики з урахуванням багатофункціональності аналізу в умовах ринкових відносин;

➤ *принципи.*

Питання щодо принципів економічного аналізу розглядаються в багатьох роботах, разом з тим як елемент наукової новизни виділяється у дисертації І.Д. Лазаришиної, а саме сформульовано концепцію систематизації принципів економічного аналізу, суть якої полягає в окресленні правил забезпечення функцій економічного аналізу та поведінки його виконавців у системі прийняття рішень, що конкретизує завдання, методику і організацію економічного аналізу та підвищує відповідальність за його результати;

➤ *метод.*

У дисертації В.К. Савчука проведена класифікація загальнонаукових і емпіричних прийомів, які застосовуються в економічному аналізі, що є основою методології реалізації аналітичної функції, сформульований метод економічного аналізу, основою якого є елімінування відхилень господарських процесів та їх результатів від заданих параметрів за місцями їх виникнення і економічної відповідальності (постулат, що елімінування відхилень господарських процесів

від заданих нормативів і стандартів, за місцями утворення і персоніфікація відповідальності, є основоположним власним методичним прийомом в теорії економічного аналізу, як науки). П.І. Гайдуцьким обґрунтовано метод аналітичної оцінки функціонування міжгалузевої господарської діяльності;

➤ *функції.*

В.К. Савчук сформулював поняття “аналітична функція”, визначив її роль і значення в менеджменті, розробив алгоритм її реалізації через здійснення стадій розпізнавання, діагнозу і прогнозу господарських ситуацій. У дисертаційній роботі Т.М. Ковальчук сформульовано та розкрито зміст функцій економічного аналізу. І.Д. Лазаришина проводить обґрунтування об’єктивної необхідності збільшення числа функцій економічного аналізу, системне теоретико-методологічне дослідження можливостей удосконалення регулятивної функції економічного аналізу у процесі формування результативних показників та управління підприємством;

➤ *види.*

Т.М. Ковальчук систематизовано класифікаційні ознаки об’єктів маркетингового, внутрішньогосподарського (управлінського) та фінансового оперативного аналізу. І.Д. Лазаришина здійснила тлумачення завдань, предмета, сутнісних характеристик видів економічного аналізу з метою активізації його функцій та можливостей в реалізації стратегій розвитку економіки на рівні підприємства;

2) методики економічного аналізу:

В.І. Самборський сформулював найважливіші напрями перспективного економічного аналізу, розроблені загальні методологічні принципи побудови його методики, розкрив питання удосконалення комплексного аналізу діяльності підприємств та його цехів на базі застосування матричних моделей, така система доведена до комплексу блок-схем, алгоритмів рішення і реалізована на ЕОМ. Б.С. Кругляк удосконалив методику аналізу фондівіддачі, фондоемкості продукції, відтворення основних фондів та їх використання у кормо виробництві, розробив систему показників комплексного аналізу капітальних вкладень і основних фондів та алгоритми їх визначення.

І.П. Житна запропонувала систему показників, що відображають соціально-економічну ефективність засобів праці, обґрунтувала рекомендації з подальшого розвитку методики багатофакторного аналізу основних виробничих фондів на основі застосування економіко-математичних методів, розробила статичні і динамічні моделі для аналізу і прогнозування фондівіддачі, розробила методику порівняльного міжгалузевого аналізу основних виробничих фондів у регіоні із застосуванням автоматизованої обробки аналітичної інформації; розкрила найважливіші напрями економічного аналізу ефективності функціонування знарядь праці на етапах із життєвого циклу.

П.І. Гайдуцьким складена класифікація показників аналізу і оцінки вкладу господарських ланок у спільне виробництво, послідовність і прийоми виконання аналітичних процедур, сформульовані методики аналізу і оцінки вкладу за різними напрямками міжгалузевої діяльності. П.Т. Саблук удосконалив методику економічного аналізу госпрозрахункової діяльності виробничих підрозділів підприємств аграрного сектору.

У дисертації Є.В. Мниха розроблена методика КЕА ефективності використання ПЄР на підприємствах та їх внутрішньовиробничих ланках: вперше виділені цілі та завдання, система прийомів та методів, послідовність та етапи перспективного, поточного та оперативного аналізу, обґрунтована методологія і методика аналізу ефективності планування організаційно-технічних заходів з паливо-енергозбереження та їх програмної реалізації; сформовані і обґрунтовані особливості методології і методики аналізу ефективності механізму економічного стимулювання паливо-енергозбереження, викладені основи аналізу дієвості та пріоритетності застосування різних економічних важелів стимулювання.

У роботі А.С. Лісецького в основу пропозицій з комплексного аналізу економічної ефективності промислового птахівництва покладено ряд обліково-аналітичних моделей, заснованих на балансовій методології, але модернізованих з урахуванням особливостей багатомірних об'єктів АПК, розроблено методику нормування і аналізу ефективності кредитування виробничих запасів з урахуванням ринкових відносин, методика аналізу власних і залучених джерел формування оборотних засобів птахофабрик.

І.Д. Фаріон обґрунтував систему показників, які характеризують виробничий потенціал, необхідність розширення сфери використання діючої інформації, проектних, нормативних і натуральних показників; запропонував методику оцінки розвитку і стану та аналізу ефективності використання трудового потенціалу, потенціалу основних виробничих фондів, матеріальних ресурсів, виробничого потенціалу в цілому; вирішив методологічні проблеми прогнозування складових елементів виробничого потенціалу; розробив методику перспективного аналізу, що забезпечує можливість здійснювати конкретні розрахунки щодо прогнозування окремих і узагальнюючих показників ефективності використання виробничого потенціалу підприємства; розробив кореляційно-регресійні моделі впливу виробничого потенціалу на кінцеві результати роботи підприємства.

У дисертації В.К. Савчука розроблені методики оцінки стану господарюючих суб'єктів, їх ринкових можливостей (передбачено визначення асортименту і обсягу продукції на продаж та її конкурентоспроможності), достатності ресурсного потенціалу, методика застосування функціонально-

вартісного аналізу у сільськогосподарському виробництві, економічності технології, формування собівартості і стимулювання за її рівень з врахуванням персоніфікації відхилень в затратах, методика комплексної оцінки діяльності сільськогосподарських підприємств та інших суб'єктів господарювання АПК в умовах формування ринкових відносин критерієм якої є пріоритетність поведінки господарюючих суб'єктів за досягнення загальносистемних інтересів.

У дисертації Л.О. Примосткої розроблено новий підхід до комплексного аналізу фінансової діяльності банку, заснований на застосуванні прийомів непараметричної статистики та реалізований через побудову нормативної моделі динамічної фінансової рівноваги банку; розроблено аналітичне забезпечення процесу хеджування ризиків в банках: побудовано структурно-логічну модель аналізу операцій хеджування; систематизовано методичні прийоми аналізу коефіцієнтів хеджування та проведено їх апробацію на вітчизняному ринку; розроблено методика аналізу ефективності управління хеджевим портфелем банку; уперше запропоновано ризик окремої кредитної операції та ризик кредитного портфеля банку розглядати як окремі об'єкти аналітичного дослідження з огляду на те, що до них застосовуються різні методи аналізу та управління; удосконалено методичні засади аналізу кредитного портфеля банку з позицій оптимізації співвідношення доходів і ризиків в частині пропозиції поєднати три етапи аналітичного процесу: аналіз доходності портфеля, аналіз кредитного ризику, аналіз співвідношення доходів і ризиків за допомогою обґрунтованого в роботі показника ефективності управління кредитним портфелем банку; сформовано аналітичне забезпечення інтегрованого управління фінансовими потоками банку, що включає систему інтегральних аналітичних показників, аналітичних моделей та методик прогнозного аналізу; удосконалено оперативний аналіз фінансових потоків банку на основі концепції інтегрованого управління активами і пасивами банку та реалізовано комплексний підхід до аналізу основних банківських ризиків — незбалансованої ліквідності, відсоткового та валютного — через опрацювання методичних засад прогнозного аналізу впливу цих ризиків на фінансові результати діяльності банківської установи за допомогою системи аналітичних моделей гепу, валютного метчингу, імунізації банківського балансу; розроблено комплексну методика геп-аналізу, яка включає систему показників відсоткового ризику, методи їх обчислення, методика прогнозного аналізу впливу зміни ринкових ставок на маржу банку з урахуванням фактора часу.

Я.Д. Крупка визначив напрями щодо оцінки і аналізу ефективності інвестування: привабливість майбутніх проектів, забезпечення їх ресурсами, зіставлення інвестиційних доходів і витрат, оцінка ефективності та ліквідності інвестицій; обґрунтував найбільш придатні для перехідної економіки методи і

показники оцінки ефективності інвестицій. Запропоновано здійснювати розрахунок внутрішньої норми доходності інвестицій комбінованим способом з використанням методів ітерації та інтерполяції. У роботі Т.М. Ковальчук знайшла подальший розвиток система показників оперативного економічного аналізу, яку структуризовано блоками, на базі системного підходу до організації оперативного економічного аналізу розроблено гнучку методику його проведення щодо різних видів діяльності підприємства як відкритої соціально-економічної системи, здатної забезпечити вироблення своєчасних, виважених й обґрунтованих управлінських рішень

У дисертаційній роботі С.О. Левицької опрацьовано методику аналізу ефективного використання одержаного фінансування неприбутковими організаціями, поширено аналітичні прийоми на програмно-цільовий метод планування бюджетів, що забезпечує оптимізацію способів фінансування і загалом відповідає міжнародній практиці аналізу діяльності неприбуткових організацій. І.Д. Лазаришина удосконалила методику аналізу відхилень економічних показників за рівнем суттєвості з урахуванням видів ризиків, що дозволяє оптимізувати управління за його результатами; систему регулятивних показників, що визначаються за даними рахунків бухгалтерського обліку, використання якої дозволяє забезпечити суб'єкти управління більш своєчасною та ефективною інформацією;

3) організація та інформаційне забезпечення аналітичної роботи:

М.Т. Білуха удосконалив методологію наступного економічного аналізу з метою комплексної оцінки і виявлення резервів експлуатаційної діяльності автотранспортних підприємств. Б.С. Кругляк висунув ряд рекомендацій застосування прогресивних методів і прийомів організації системи бухгалтерського обліку і економічного аналізу (складання обліково-аналітичної документації, звітності, оперативного контролю і комплексного аналізу). У дисертації П.Т. Саблука надано пропозиції з покращення організації облікової, контрольної та аналітичної роботи в умовах підрядних, орендних та кооперативних відносин, механізм посилення впливу облікової, контрольної та аналітичної роботи на ефективність виробництва і управління шляхом інтеграції виконуваних функцій спеціалістами економічного профілю. Є.В. Мних встановив взаємозв'язок аналізу ефективності використання ПЄР на підприємстві та на рівні територіального управління паливо-енергоспоживанням.

У дослідженні Л.О. Примосткої представлено нове теоретичне обґрунтування змісту аналітичного процесу в банках, здійснене на основі системного підходу за допомогою побудови структурно-логічної моделі аналізу

банківської діяльності, сформовано цілісний підхід до аналітичного процесу та виявлено логічні взаємозв'язки між його етапами, що різняться глибиною дослідження, рівнем деталізації об'єктів аналізу та аналітичних процедур, змістом і кількістю аналізованих показників, спрямованістю та інструментарієм аналізу. Т.М. Ковальчук доведена об'єктивна необхідність створення наскрізної системи економічного аналізу, сформульовано її суть, побудовано модель, обґрунтовано підсистеми, визначено їх зміст, об'єкти, завдання, взаємозв'язки, місце ОЕА в наскрізній системі аналізу; у розвиток інформаційного забезпечення оперативного економічного аналізу розроблена модель господарської одиниці та її взаємозв'язків із зовнішнім середовищем, на базі якої обґрунтовано зміст інформації та інтерпретація її суті. Обґрунтовані автором нові підходи до раціональної організації ОЕА (маркетинговий, нормативний, програмно-цільовий, системний, комплексний і ситуаційний) дозволили побудувати на принципах дедуктивної логіки модель організації ОЕА й здійснити розподіл функціональних обов'язків між суб'єктами щодо його проведення. І.Д. Лазаришиною розвинуто теоретичні засади організації економічного аналізу для його адаптування до вимог управління в умовах становлення та розвитку ринкових відносин;

4) застосування комп'ютерних технологій для потреб економічного аналізу.

У дисертаційній роботі М.Г. Чумаченка піднімаються найважливіші питання використання електронної обчислювальної техніки і економіко-математичних методів в економічному аналізі.

М.Т. Білуха визначив основні напрями розвитку попереднього і оперативного економічного аналізу з використанням ЕОМ і економіко-математичних методів.

В.І. Самборським розроблена методологія побудови і функціонування підсистеми економічного аналізу в АСУП. Автором створена модель підсистеми економічного аналізу в АСУП, зроблена багатокрокова класифікація завдань підсистеми економічного аналізу за його видами, об'єктами і рівнями управління, розроблена система загального економічного аналізу в АСУП, дані пропозиції з удосконалення його методики на основі використання лінійного програмування і виробничих функцій. І.П. Житна розробила методику внутрішньогосподарського аналізу основних виробничих засобів в умовах автоматизованої обробки аналітичної інформації, у дисертації розкриті найважливіші напрями удосконалення аналітичної роботи в умовах АСУП, визначені функції підрозділів виробничого об'єднання (підприємства), складений комплекс завдань з аналізу основних виробничих фондів, розроблена структурно-логічна схема їх рішення в підсистемі економічного аналізу АСУП. П.І. Гайдуцьким розроблені алгоритми рішення завдань аналізу на ЕОМ.

У дисертаційній роботі Є.В. Мниха запропонована організаційна система КЕА ефективності використання ПЄР в умовах застосування ЕОМ. Обґрунтована концепція організаційно-структурної та організаційно-технологічної побудови КЕА, виділена функціональна структура і моделі аналітичних процесів, вперше дана характеристика технології аналітичних процесів в умовах використання ЕОМ за чотирма рівнями: рішення аналітичних проблем, рішення блоків аналітичних завдань, рішення окремих аналітичних завдань і рішення елементів (модулів) аналітичних завдань. Сформульовані і обґрунтовані концепція інтегрованої трьохрівневої автоматизованої підсистеми КЕА використання ПЄР в АСУ, її функціональна модель, технологія аналітичного процесу в мережі АРМ. А.С. Лісецьким надані пропозиції щодо моделювання та комп'ютеризації обробки інформації. Я.Д. Крупка вдосконалив методикау і розробив програмне забезпечення щодо проведення інтегральної оцінки та аналізу інвестиційної привабливості підприємств та окремих проектів.

При виконанні дисертаційних робіт проводилося дослідження діяльності підприємств різних галузей економіки. *Галузевий розріз* виконаних за 35 років докторських дисертацій українських вчених наведено в табл. 2.

Таблиця 2. Групування докторських дисертацій українських вчених за галуззю \ видом економічної діяльності

Галузь \ вид економічної діяльності	Кількість докторських дисертацій	ПІБ автора, рік захисту
Промисловість: - машинобудівний комплекс - газова промисловість	6	Чумаченко М.Г. (1970 р.), Шкарабан С.І. (1986 р.), Мних Є.В. (1991 р.) Самборський В.І. (1981 р.), Житна І.П. (1985 р.) Фаріон І.Д. (1992 р.)
Сільське господарство	6	Кругляк Б.С. (1982 р.), Гайдуцький П.І. (1990 р.), Саблук П.Т. (1990 р.), Лісецький А.С (1992 р.), Савчук В.К. (1996 р.), Ковальчук Т.М. (2004 р.)
Будівництво	2	Литвин Б.М. (1986 р.), Крупка Я.Д. (2002 р.)
Автомобільний транспорт	1	Білуха М.Т. (1971 р.)
Банківська сфера	1	Примостка Л.О. (2002 р.)
Бюджетні та небюджетні неприбуткові організації	1	Левицька С.О. (2005 р.)

Відповідно, найбільша кількість докторських дисертацій протягом 35 років захищались на прикладі підприємств промисловості та сільського господарства. І це не дивує. Адже саме ці галузі народного господарства (сьогодні види економічної діяльності) були визначальними в соціально-економічному розвитку

нашої країни. У табл. 2 наведено дані за 17 роботами, адже в авторефераті докторської дисертації І.Д. Лазаришаної як об'єкт дослідження визначено практика економічного аналізу суб'єктів господарювання та її розвиток, хоча в рубриці практичне значення одержаних результатів і є посилання на державні підприємства водогосподарсько-меліоративного комплексу України.

Сьогодні цікавим є розвиток аналітичної науки в інших країнах. Так результати наших досліджень свідчать, що економічний аналіз в частині фінансового отримав популярність у наукових розробках російських вчених. Враховуючи те, що до наукової спеціальності, за якою захищаються докторські дисертації в Росії входить статистика, тематика досліджень може розглядатися з двох позицій: макрорівень (проблеми статистико-економічного аналізу) та мікрорівень (проблеми економічного аналізу діяльності суб'єктів господарювання). Так, серед докторських дисертацій, захищених в Росії за останні роки за другим напрямом вирізняються наступні (прізвище, ініціали, тема наведено мовою оригіналу – російською): К.Ш. Дюсембаев “Аудит и анализ в системе управления финансами: теория и методология”, 2000; Д.А. Ендовицкий “Комплексный анализ и контроль инвестиционной деятельности коммерческих организаций: методология и практика”, 2000; О. В. Ефимова “Финансовый анализ на современном этапе развития экономики России : теория и методология”, 2000; Ф.С. Сейдахметова “Совершенствование учета, аудита и анализа в маркетинговой деятельности : на примере хозяйствующих субъектов книжной торговли”, 2000; В.А. Чернов “Управленческий учёт и экономико-математический анализ коммерческой деятельности в условиях неопределённости и риска”, 2000; И.М. Аббасов “Финансовый анализ в аудиторской деятельности”, 2001; И.В. Журавкова “Анализ влияния инвестиций и инноваций на эффективность хозяйственной деятельности организаций”, 2001; А.Ю. Петров “Экономический анализ деятельности коммерческого банка”, 2001; Г.Н. Соколова “Экономический анализ в компьютерной среде”, 2001; В.Н. Нестеров “Учет и анализ в системе управления издержками инновационной деятельности организации”, 2002; Е.М. Сорокина “Анализ денежных потоков нефинансовых предприятий”, 2002; А.Ф. Черненко “Развитие методологии анализа показателей финансового положения и финансовых результатов”, 2006.

Відповідно, кількість докторських дисертацій в Росії, звичайно, є значно більшою, чим в Україні, разом з тим бачимо спільність проблематики, яка вирішується у наукових роботах дослідників. Зокрема, це і аналіз інвестиційної діяльності, економічний аналіз діяльності у банківській сфері, аналіз діяльності нефінансових підприємств.

Висновки та перспективи подальших досліджень. За результатами систематизації наукових досліджень в галузі економічного аналізу (за роками захисту; за предметом дослідження; за об'єктом дослідження; елементами наукової новизни; галузями, видом діяльності), змістовного вивчення докторських дисертацій українських вчених, захищених протягом 1971-2006 рр. за спеціальністю “Бухгалтерський облік, аналіз та аудит” (раніше “Бухгалтерський облік і аналіз господарської діяльності”, “Бухгалтерський облік, контроль та аналіз господарської діяльності”) дійшли наступних висновків:

➤ протягом періоду, що вивчається, захищено українським вченими 18 докторських дисертацій, які частково або повністю присвячені проблемам економічного аналізу. Зокрема, десять докторських дисертацій, присвячені безпосередньо проблемам аналітичної науки, п'ять робіт – питанням обліку і аналізу, одна докторська дисертація – питанням контролю та аналізу, дві дисертаційні роботи охоплюють питання обліку, аналізу та контролю;

➤ кількість докторських дисертацій варіюється за періодами: у 70-ті роки – дві роботи, у 80-ті роки – п'ять дисертацій, 90-ті роки – шість дисертаційних робіт, за шість років 21 ст. – п'ять, що може відображати загальні тенденції розвитку аналітичної науки, підвищення зацікавленості до економічного аналізу як інструменту забезпечення ефективності господарської діяльності підприємств, появу нових аналітичних об'єктів та суб'єктів, розширення інформаційної бази, зміну суспільно-економічних відносин;

➤ систематизуючи докторські дисертації за тематикою можна виділити, у широкому розумінні, такі напрями, як загальні проблеми економічного аналізу, економічний аналіз ефективності капітальних вкладень та основних фондів, економічний аналіз ефективності використання паливно-енергетичних ресурсів та виробничого потенціалу, аналітичні дослідження в окремих сферах та видах діяльності (будівельне виробництво, агропромисловий комплекс, інвестиційна діяльність, банківська діяльність, непідприємницькі організації). Протягом усього часу проводились дослідження з питань: 1) теорії і методології економічного аналізу: загальні питання, генезис, принципи, метод, види, функції аналітичної науки, місце та взаємозв'язок з системою управління. Якщо раніше економічний аналіз розглядається переважно як комплексний аналіз, то на початку 21 ст. економічний аналіз тлумачать як систему, що базується на взаємодії і взаємообумовленості основних елементів життєдіяльності людини, єдності зовнішніх і внутрішніх факторів, соціально-екологічних пріоритетах діяльності суб'єктів господарювання; виходячи з принципу оптимізації співвідношення прибутковості і ризиків; як систему, яка базується на засадах корисності; 2) методики економічного аналізу, їх формування та удосконалення

завжди знаходилися в центрі уваги дослідників, що є цілком закономірним. Адже з'являються нові аналітичні об'єкти, методи і технічні прийоми; змінюються умови як внутрішні так і зовнішні, інформаційна база – все це потребує адекватного відображення в системі синтетичних та аналітичних показників і коефіцієнтів, методиках економічного аналізу; 3) організація та інформаційне забезпечення аналітичної роботи, а саме організація аналітичної роботи на окремих суб'єктах господарювання, на рівні регіону, галузі; аналітичний процес і його складові, інтеграція функцій спеціалістів економічного профілю, що залишається і до сьогодні актуальним (див. стаття Б.І. Валуєва “О недостаточности связи науки о бухгалтерском учете с проблемами развития целостной системы управления” у журналі “Економіст” № 12, 2006 р., С. 58-63); 4) застосування комп'ютерних технологій для потреб економічного аналізу цей напрям бере свій початок ще з 1970 рр. Вже у 1971 р. М.Т. Білуха з використанням ЕОМ і економіко-математичних методів визначає основні напрями розвитку попереднього і оперативного економічного аналізу;

➤ у галузевому розрізі докторські дисертації розподілилися так: промисловість – шість робіт, сільське господарство – шість робіт, будівництво – дві, автомобільний транспорт – одна, банківська сфера – одна, бюджетні та небюджетні неприбуткові організації – одна;

➤ щодо розвитку аналітичної науки в інших країнах, то економічний аналіз в частині фінансового отримав полярність у наукових розробках російських вчених. При цьому кількість докторських дисертацій в Росії, звичайно, є значно більшою, чим в Україні, а проблематика, яка вирішується у наукових роботах дослідників, є схожою. Сьогодні формується нове економічне мислення, оновлюються підходи в управлінні, відповідно зростає інтерес до наукових розробок пов'язаних з економічним аналізом задля впровадження їх у практику діяльності вітчизняних підприємств. Сьогодні склалися сприятливі умови для розвитку національної школи економічного аналізу;

➤ представники Житомирської наукової бухгалтерської школи ставлять питання про необхідність координації наукових розробок в сфері бухгалтерського обліку, контролю, економічного аналізу (наприклад, у формі відповідного Центру координації наукових досліджень, що розроблятиме рекомендації з тематики наукових робіт та їх методик, сприятиме публікації праць за обраною тематикою тощо). Це в свою чергу підвищить якість виконуваних робіт, сприятиме кардинальним позитивним змінам в розвитку нашої науки.

ЛІТЕРАТУРА:

1. *Белуха Н.Т.* Проблемы учета и экономического анализа на автомобильном транспорте в условиях АСУ. Автореферат дис. на соискание науч. степени д.э.н., 1971 р.

2. *Гайдуцкий П.И.* Контроль и анализ межотраслевой хозяйственной деятельности агропромышленных формирований. Автореферат дис. на соискание науч. степени д.э.н., 1990 р.

3. *Житная И.П.* Проблемы экономического анализа основных производственных фондов в промышленности. Автореферат дис. на соискание науч. степени д.э.н., 1985 р.

4. *Ковальчук Т.М.* Оперативний економічний аналіз: теорія, методологія, організація. Автореферат дис. на здобуття наук. ступеня д.е.н., 2004 р.

5. *Кругляк Б.С.* Проблемы учета и анализа эффективности капитальных вложений и основных фондов в сельском хозяйстве. Автореферат дис. на соискание науч. степени д.э.н., 1982 р.

6. *Крупка Я.Д.* Облік і аналіз інвестиційної діяльності підприємств: методологія та організація. Автореферат дис. на здобуття наук. ступеня д.е.н., 2002 р.

7. *Лазаршин І. Д.* Економічний аналіз: теорія, методологія, практика. Автореферат дис. на здобуття наук. ступеня д.е.н., 2006 р.

8. *Левицька С.О.* Облік, контроль та аналіз діяльності неприємницьких організацій. Автореферат дис. на здобуття наук. ступеня д.е.н., 2005 р.

9. *Литвин Б.М.* Экономический анализ эффективности строительного производства и резервы его повышения. Автореферат дис. на соискание науч. степени д.э.н., 1986 р.

10. *Лисецкий А.С.* Проблемы повышения экономической эффективности промышленного птицеводства (информационно-аналитический аспект). Автореферат дис. на соискание науч. степени д.э.н., 1992 р.

11. *Малюга Н.М.* Наукові дослідження в бухгалтерському обліку: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. \ За ред. проф. Ф.Ф. Бутинця. – Житомир: ПП “Рута”, 2003. – 476 с.

12. *Мных Е.В.* Методология и организация комплексного экономического анализа эффективности использования топливно-энергетических ресурсов в промышленности. Автореферат дис. на соискание науч. степени д.э.н., 1991 р.

13. Порядок присудження наукових ступенів і присвоєння вчених звань. – Київ: Редакція “Бюлетеня Вищої атестаційної комісії України”, 2000. – 32 с.

14. *Примостка Л.О.* Аналіз банківської діяльності: теорія і практика. Автореферат дис. на здобуття наук. ступеня д.е.н., 2002 р.
15. *Райзберг Б.А.* Диссертация и ученая степень. Пособие для соискателей.— М.: ИНФРА-М, 2000. – 304 с.
16. *Саблук П.Т.* Учет, контроль и анализ в управлении аграрным сектором (методология и организация). Автореферат дис. на соискание науч. степени д.э.н., 1990 р
17. *Савчук В.К.* Аналіз господарської діяльності сільськогосподарських підприємств. Автореферат дис. на здобуття наук. ступеня д.е.н., 1996 р.
18. *Самборский В.И.* Проблемы экономического анализа в управлении предприятиями и объединениями. Автореферат дис. на соискание науч. степени д.э.н., 1980 р.
19. *Фарион И.Д.* Анализ эффективности использования производственного потенциала в условиях перехода к рыночной экономике. Автореферат дис. на соискание науч. степени д.э.н., 1992 р.
20. *Чумаченко Н.Г.* Проблемы учета и экономического анализа в управлении промышленным производством. Автореферат дис. на соискание науч. степени д.э.н., 1970 р.
21. *Шкарабан С.И.* Оперативный экономический анализ в управлении промышленным производством: методология и организация. Автореферат дис. на соискание науч. степени д.э.н., 1986 р.